Олександр Козловський

Бібліотека поета

Олександр Козловський

Поезії

торрент-трекер
оцифровано
для
Hurtom
viter07
www.hurtom.com

Радянський письменник
Київ-1966

У2
К59

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

М. П. Бажан, О. Є. Засенко, С. А. Крижанівський, А. С. Малишко, М. Л. Нагнибіда, Л. М. Новиченко, Л. С. Первомайський, М. І. Терещенко, П. Г. Тичина

Вступна стаття, упорядкування
та примітки
С. П. Пінчука

ОДЕСЬКА ДРУКООФСЕТНА ФАБРИКА

ОДИН ІЗ ТИХ, ЩО ВПАЛИ НА ШЛЯХУ

Літературний процес і розвиток передової суспільної думки останніх десятиліть XIX і перших десятиліть XX століття в Західній Україні проходив під впливом громадсько-політичної і літературної діяльності Івана Франка. Загальновідомим є факт впливу І. Франка на формування світогляду і напряму літературної творчості видатних письменників-демократів Василя Стефаника, Марка Черемшини, Леся Мартовича, Ольги Кобилянської, Уляни Кравченко. Під впливом І. Франка виростав цілий ряд представників літературної молоді.

Одним із молодих українських дожовтневих поетів, який зазнав на собі животворного впливу і батьківського піклування великого Каменяра, був Олександр Костянтинович Козловський. Франко був не тільки літературним маяком для молодого поета, не тільки своєю творчістю сприяв формуванню його особистого поетичного стилю, а й зробив талановитому юнакові неоціненну практичну послугу. Він був першим і єдиним до цього часу редактором та видавцем його творів, першим популяризатором його поезії і її надзвичайно вдумливим, вимогливим і в той же час дуже доброзичливим і навіть захопленим

критиком. Власне кажучи, Франкові ми завдячуємо збереженню і донесенню до читацької громадськості всього найкращого, що було у невеликому за обсягом, але дуже яскравому і художньо своєрідному поетичному доробку О. Козловського.

Історія української прогресивної літератури, як і літератур інших народів, що розвивалися в умовах жандармсько-цензурного переслідування, в умовах соціального і національного гноблення народів, багата численними прикладами передчасної загибелі талантів, які становлять собою довгий мартиролог і є невблаганним обвинуваченням тому ладові, що душив і нівечив найкращі культурні сили народів, найбільш мистецьки обдаровані і суспільно активні індивідуальності. Одні з них, борючись з суспільним ладом, в умовах якого вийшли на життєву арену, дорого віддали своє життя. Інші, не такі сильні і, очевидно, менш щасливі, гинули на початку шляху. Саме до таких, що впали на шляху, встигнувши ступити по ньому лише кілька кроків, і належить Олександр Козловський.

На початку 1898 року в робочий кабінет І. Франка зайшов високий, блідий, з русявим кучерявим волоссям юнак. (За кілька днів до цього Франко одержав від нього лист і кілька віршів). Це був Олександр Козловський.

І. Франко зразу зацікавився молодим поетом, його свіжим і оригінальним поетичним обдаруванням. Відредагована Франком перша добірка віршів Козловського вийшла того ж року в «Літературно-Науковому Віснику» під назвою «Із поезій засудженого на смерть».

Доля Козловського склалася трагічно. Задушлива атмосфера тогочасної австрійської дійсності гнітюче

вплинула на нього, а тяжка хвороба підточила його здоров'я. Поет умер, коли йому не було ще й 22 років.

Народився Олександр Козловський 1 листопада 1876 року в селі Горуцьке (тепер Гірське) колишнього Дрогобицького повіту, в сім'ї священика. З раннього дитинства зазнав він горя і злиднів, бо швидко став сиротою. Після закінчення сільської початкової школи О. Козловський деякий час учився в гімназії у місті Новий Санч. Саме тоді помер його батько. Мати в зв'язку з цим переїхала на постійне місце проживання в Довгомостиску, розташовану недалеко від Перемишля. Щоб мати кращий догляд за сином, вона забирає Олеся з Нового Санча і віддає на навчання до Перемишльської польської гімназії.

На формування світогляду обдарованого підлітка в Перемишльській гімназії великий вплив справив учитель польської і української мов Кость Горбаль, який полонив своїми поглядами найдопитливіших представників учнівської молоді. Козловський звірявся йому своїми першими поетичними спробами. Почитавши вірш початківця «Моя послідня любов» (Козловський навчався тоді вже в сьомому класі), вчитель похвалив його, сказавши при цьому: «Пиши багато, може, що й коли з тебе буде». Крім численних віршів, Козловський пробував писати і більші за обсягом твори історичного змісту. В зв'язку з цим слід згадати історичну повість «Іван Богун», яку Козловський, очевидно, так і не закінчив, а рукопис її, мабуть, знищив. У вищих класах Козловський захоплюється грою на скрипці, багато малює і навіть зробив певний успіх у різьбярському мистецтві.

Але, очевидно, сильнішим був вплив Костя Горбаля на становлення ідейного кругозору О. Козловського.

Справа в тім, що К. Горбаль був для свого часу людиною передових матеріалістичних поглядів, хоч його матеріалізм не був по-справжньому науковим, себто діалектичним. Іван Франко дає Горбалеві досить високу оцінку.

У 1894 році О. Козловський перейшов на навчання в одну із львівських гімназій, де і склав екзамени на атестат зрілості. У Львові юнак глибше зацікавлюється громадсько-політичними справами, в нових його віршах впевненіше починають бриніти громадські мотиви, хоч більшість творів поки що не виходять за рамки хлоп'ячих віршованих вправ і наслідувань тих поетів, які особливо його в той час захоплювали.

Слід відзначити, що з українських письменників найбільший вплив мали на нього Т. Шевченко та С. Руданський.

Навчаючись в гімназіях, О. Козловський звичайно не задовольнявся тими знаннями, які йому могла дати офіційна школа. Вже перебуваючи у Львові, він виявляє особливий інтерес до російської літератури, вивчає російську мову, читає твори Пушкіна, Крилова, Жуковського.

Восеин 1895 року О. Козловський вступає на інженерний факультет Львівського політехнічного інституту. Час, на який припадають його студентські роки, для Галичини був особливо багатий на гострі суспільно-політичні події і заворушення. Особливо знаменним був у цьому відношенні 1897 рік, рік кривавих баденівських виборів, коли польська шляхта, намагаючись позбавити українських трудящих будь-яких прав, вчинила дику фізичну розправу над десятками виборців, а біля тисячі їх кинула у тюрми. Поруч з польськими шовіністами активізували свою

діяльність і українські буржуазні націоналісти. Події цього часу примусили Івана Франка різко виявити свою непримиренну позицію як проти одних, так і проти других. Саме тоді з'являються його стаття «Поет зради», в якій він засуджує зміїну тактику польських шовіністів, і замітка «Дещо про самого себе», в якій І. Франко, маючи на увазі безхребетну українську буржуазну інтелігенцію, відверто заявив: «Я не люблю русинів: так мало знайшов я між ними справжніх характерів, а так багато дріб'язковості, вузької партійності, двуличності і пихи, що дійсно не знаю, за що мав би любити їх».

О. Козловський не міг знайти собі місця серед задушливої атмосфери, що панувала в середовищі москвофільських та правих народовських діячів. Його погляди були звернені до народу, з кожним днем він все гостріше відчував потребу стати на захист його інтересів. Недосяжним взірцем борця за інтереси народу, великим ідейним та літературним учителем був для нього І. Франко. Живе слово Франка будило в поета нові думки. І. Франко пізніше згадував: «...Я особисто мав деякий вплив на той зворот, який доконався в поглядах Козловського в останніх роках його життя... Певна річ, покійник перед особистим позиайомленням зі мною читав дещо з моїх писань; він був на літературних «сходинах», що, за ініціативою О. Маковея, відбувалися в «Руській бесіді» в початку 1898 р.»

Глибоку демократизацію ідейних переконань О. Козловського під кінець його життя змушений був відзначити один із представників «нової хвилі» в галицькому москвофільстві М. Глушкевич. «Останнім його твором, про який я знаю,— писав він у листі від 26 лютого 1905 року,— був апофеоз вільної,

тихої, щасливої України «без хлопа, попа (він був атеїстом) і пана».

З кінця 1897 року О. Козловський шукає нагоди особисто познайомитись з І. Франком. Спочатку він хотів передати вірші через одного свого знайомого, але, оскільки той виїхав зі Львова, повернувши назад йому вірші, О. Козловський написав Франкові листа і долучив до нього ще чотирнадцять поезій. За короткий час він зайшов до Франка послухати його думки. Згодом Козловський відвідав Франка ще один раз, приносячи йому більшу добірку своїх віршів, оскільки Франко серйозно ними зацікавився як член редакції «Літературно-Наукового Вісника» і вирішив опублікувати їх у цьому журналі.

В час свого знайомства з Франком О. Козловський був уже хворим. Його зовнішній вигляд, стан його здоров'я сповнив серце Каменяра глибокої тривоги і щирого жалю: «Його вид краяв серце. Згорблений, помарнілий, з глибоко запалими очима, він робив враження трупа, що лише якимось чином ходить по землі».

Ще в 1895 році він захворів на тяжку недугу — туберкульоз горла.

Але поет не піддається ударам долі, шукає виходу із свого, здавалося б, безвихідного становища і знаходить його в творчості. В останні два роки свого життя поет багато пише. Два мотиви пронизують інтимну лірику цих років: любов і боротьба зі смертю.

Особиста трагедія поета ще більше поглиблювала його невдоволення оточуючою дійсністю. Він відчував, що чиновницько-бюрократична система, гнилість соціального ладу, що гнітили все живе й передове, знівечили і його життя. Ось чому в його поезіях останніх років поряд з трагічними мотивами, викликa-

ними особистою недолею, звучать сильні мотиви соціального протесту, осуд існуючої дійсності.

«Останні два роки його життя,— писав І. Франко,— це повільне конання тіла і заразом швидке дозрівання та прояснення духа, ненастанна, жорстока боротьба між фізичним розкладом і ростом душі».

Стан здоров'я поета різко погіршився в середині квітня 1898 року. Перед смертю він мав лише одне бажання: побачити надрукованими хоч кілька своїх віршів. Новим свідченням цього є до цих пір ніде не опублікований лист О. Козловського до І. Франка, написаний менш як за місяць до смерті поета:

«17/7 98 р.

Високоповажний Пане доктор!

Будучи останній раз у Вас, я обіцяв прийти за тиждень, щоби остаточно порозумітись у справі друкування моїх стишків у «Віснику». Та ба! Коли я нечаянно занедужав на запалення нирок і прийти не міг. Тому тепер мушу справу полагодити листовно.

Прошу мене підписувати «Лешко Дрогомоль», а вибір стишка і зміни, оскільки не відноситься до змісту, лишаю цілком на Вашу волю.

Рукопис прошу заховати, а як поздоровію, сам до нього зголошуся.

З глибоким поважанням
Олекс. Козловський,
слух. політехніки».

Але й тут доля виявилась невблаганною щодо поета. Помер він у селі Гребенне 14 серпня 1898 року, а добірка його поезій появилась в «Літературно-Науковому Віснику» за чотири дні після похорону.

І. Франко ще двічі друкував добірки поезій О. Козловського в «Літературно-Науковому Віснику». Друга добірка вийшла в третьому номері журналу за 1900 рік.

Ця Франкова публікація привернула до себе увагу брата поета Ореста-Єремії Козловського, який працював народним учителем в одному з сіл Великомостиського повіту. Пройнятий вдячністю до І. Франка за його увагу до поетичної спадщини брата, прагнучи й самому спричинитися до виконання його передсмертної волі та увіковічення його пам'яті, Орест-Єремія Козловський зібрав ще ряд рукописів Олександра, серед них і драму «Лешко», та надіслав їх Франкові з метою дальшого опублікування в «Літературно-Науковому Віснику».

В 1905 році, відібравши і відредагувавши все краще, що написав Козловський, І. Франко видав його поезії окремою книжкою під назвою «Мирти і кипариси» з власною передмовою. Ця книжка, що зараз становить собою бібліографічну рідкість, і до цього часу є єдиним окремим виданням поета. Вірші його ще кілька разів передруковувалися у виданнях типу антологій.

Якщо говорити про наукове, літературознавче опрацювання спадщини поета, то на першому місці знову ж таки треба поставити роботу Івана Франка. Його стаття «Олександр Козловський», вміщена як передмова до збірки «Мирти і кипариси», містить у собі першоджерельний матеріал про характер і обсяг літературної спадщини поета і є, по суті, його блискучим літературним портретом. Накреслений рукою Франка профіль О. Козловського відзначається витонченістю, спостережливістю і точністю літературознавчого аналізу. До цього всього він овіяний вели-

кою франківською любов'ю, виключною людською уважністю.

Стаття ця аж ніяк не була нотатками довільних літературних вражень. Це підсумок тривалої і копіткої роботи великого Каменяра над творчістю молодого поета. Адже вона з'явилася через сім років після смерті О. Козловського. І на протязі цього часу І. Франко виявляв неослабну увагу до його творчості, редагував і видавав добірки, принципово і строго відкидав недосконалі в художньому відношенні речі і нарешті все краще зібрав у «Миртах і кипарисах».

На Франкове видання творів О. Козловського в газеті «Буковина» з'явилася рецензія А. Крушельницького, яка друкувалася в трьох номерах. (А. Крушельницький, «Мирти і кипариси»— поетична спадщина Олександра Козловського», г-та «Буковина», 1906, № 6—8). Стаття становить собою переказ основних відомостей про поета, почерпнутих з передмови І. Франка, і докладний, але досить поверховий аналіз поезій, поміщених у збірці. Автор переповідає і цитує вірші О. Козловського, дотримуючись хронологічного принципу. Стаття справляє враження своєрідного літературного монтажу. Та для свого часу вона мала певне значення головним чином як спроба популяризації творів О. Козловського серед ширшого читацького загалу. Щодо її наукової цінності, то вона поступається передмові І. Франка. Щоправда, одна із критичних думок автора обгрунтована і становить інтерес дотепер. А. Крушельницький негативно поставився до назви збірки «Мирти і кипариси», яку, за власним свідченням, Фраико взяв у Мочульського. Назва ця, власне, не виражає духу творчості О. Козловського. Від неї віє якоюсь

екзотикою, в той час коли у віршах збірки немає й тіні екзотизму.

Слідом за Франком над збиранням матеріалів про О. Козловського та вивченням його творчості працював демократично настроєний західноукраїнський критик М. Мочульський. В 1906 році вийшов його біографічно-літературний нарис про поета. Невеличкий за обсягом, він дуже цінний своїм фактажем. М. Мочульський встановив широкі листовні зв'язки з знайомими, друзями і родичами поета. Саме йому ми завдячуємо збереженням, систематизацією і перевіркою біографічних матеріалів про О. Козловського.

Літературна творчість поета в нарисі характеризується досить побіжно і теж переважно як матеріал для біографії. Проте М. Мочульський дав відносно чітке уявлення про мотиви лірики О. Козловського. Слушною є і загальна, подана в образній формі, оцінка творчості поета, яка перегукується з Франковою: «Олександр Козловський погас у весні життя. Він не вспів як слід розправити своїх крил, не вспів багато творів лишити по собі, але ті пісні, що він писав їх власною кров'ю в останніх несповна трьох роках свойого життя,— то пшеничні колоски на нашій поетичній ниві, то коштовні перли у скарбниці української поезії. Вони надихані глибоким, срібним ліризмом і запевняють творцеві гарне місце на нашім Парнасі».

В радянському літературознавстві постать О. Козловського ще не знайшла належної їй оцінки. До цього часу ще не з'явилося жодної літературно-критичної праці про поета, якщо не брати до уваги двох газетних статей автора цих рядків. Деяким новим матеріалом цікава стаття Ю. Крилача, надрукована

в січневому номері «Нашої культури»[1] за 1962 рік Автор цієї статті нещодавно побував у селі Гребен ному на могилі поета, що знаходиться на віддал заледве одного кілометра від кордону УРСР. Стеж ка до цієї могили не заростає травою. Трудящі ук раїнці, що живуть у Польській Народній Республіці відвідують її, дбайливо прикрашають. Навідуютьс сюди гості і з Радянської України. Отже, помиливс поет, пишучи в одному з своїх передсмертних вір шів:

Серце краєсь, як згадаю,
дух спирає в груди:
заспівають, поховають
і — забудуть люди.

Сподіваємось, що це видання творів поета спла тить борг недостатньої уваги до нього з боку нашо літературної громадськості.

Олександр Козловський був поетом-ліриком. Йо го поезія вражає читача глибиною зображуваних і ній почуттів. Не випадково І. Франко вбачав у нь му «одного з найталановитіших, а просто, може, на віть найталановитішого поета нашої наймолодшої ге нерації. Певно, та генерація,— продовжував Фран ко,— у нас у Галичині не виблискує ані числом, ан силою своїх поетичних талантів, але я не знаю ан одного з них, що простотою і ясністю своїх думок а головне, безоглядною щирістю та правдивістк своїх почувань і загальною духовною дозрілістю, як дає пережите і глибоко відчуте горе, міг рівнятис з Козловським».

Невдоволення навколишньою дійсністю при не

[1] Щомісячний додаток до газети «Наше слово» що видається українською мовою у Варшаві.

достачі чіткої соціальної перспективи, а також тяжка хвороба і нещасливе кохання наклали на поезію Козловського печать смутку. Однак громадянська мужність поета, його моральна цільність допомагали йому пересилювати власне горе. Сум, що є в ряді його поезій, цілком відмінний від чорного песимізму буржуазних декадентських писак. Він був викликаний реальним болем, і поет переборював його, а бажання присвятити себе боротьбі за кращу долю трудящих полегшувало останні дні поета, сповнювало його вірою в свої сили:

Є ще народ наш в сірячині,
ціла маленька вітчина!
Для них я буду жить віднині! —
День новий серце почина.

Більша частина поетичного доробку О. Козловського — це його інтимна лірика. В щирому, пластичному, сповненому справжнього артистизму і почуття міри зображенні особистих почуттів і думок виявилась своєрідність його поетичного обдарування, свіжість і чистота його поетичного голосу.

Особливе місце в інтимній ліриці О. Козловського посідає тема кохання. Надзвичайно вразливий, багатий на емоції, юний поет став натхненним співцем цього найпрекраснішого людського почуття. Поезія О. Козловського вільна від грубого еротизму чи безтурботного цинізму, якими нерідко хизувалися його сучасники-декаденти, що також у своїх віршах проявляли винятковий інтерес до любовної тематики. Почуття, яке оспівує поет, сповнене великої людяності і благородства. Разом з тим воно не інтелігентська чи дидактична поза. Це п'янкий і болісний струмінь емоцій, що випливає з глибин поетової

душі. Поет терпить, вболіває, скаржиться. Але він мав би право слідом за великим Пушкіним сказати: «Печаль моя светла», бо крізь смуток і горе прориває ться в них нестримна жага життя і людського щастя, нерозтраченість душевних сил.

Окремі поезії, особливо з числа найраніших, сповнені ще майже дитячої наївності і безпосередності у вираженні інтимних почуттів. Такою є поезія «До пташки», написана в стилі народних ліричних пісень. Автор довіряє маленькій пташці свої потаємні почуття до дівчини і просить виспівати їх розкішною, дзвінкою, як срібний дзвіночок, піснею, бо сам він несміливий, так щиро любить дівчину, що й вимовить не вміє. Поезія ця була написана в 1895 році.

А далі вірші 1896—1897 років, сповнені мотивами розлуки, трагічної і безглуздої втрати щастя, мотивами нерозділеного людського горя. У вірші «Було колись» поет говорить, що його мила блисла перед ним «мов у сні, рай, світло і небо забрала з собою». І тому те небо, і квіти, і весна втратили для нього свої запахи і барви. Поетові хотілося б піти аж на край світу, щоб забути своє горе («Мені так важко»). А з другого боку, він, як і ліричний герой «Зів'ялого листя» Франка, не хоче забуття і прагне марити про своє щастя, побачити і ще раз пережити хоч у сні, що назавжди втратив наяву:

Приснись мені хоч, зоре ясна!
Приснись хоч, віку молодий,
і ти, минувшино прекрасна,
й колишні щастя мого дні!
Хоч в сні явися перед мною,
подруго молодечих літ!
Я й досі ще горю любов'ю,
не знаю втіхи, ні спокою
і в'яну, мов на сонці цвіт.

Ця поезія виразно перегукується з відомими франківськими рядками:

О ні!
Являйся, зіронько, мені
Хоч в сні!
В життю мені весь вік тужити —
Не жити.
Так най те серце, що в турботі,
Неначе перла у болоті,
Марніє, в'яне, засиха —
Хоч в сні на вид твій оживає,
Хоч в жалощах живіше грає,
По-людськи вільно віддиха.

Звичайно, тут не йде мова про якесь пряме наслідування Козловським, про використання певного мотиву чи поетичної концепції. Молодий поет ішов своїм шляхом, виливав у віршах свої почуття, проте й досвід автора «Зів'ялого листя» для нього не був безслідним. Сам він провів паралель між ним і собою в своєму першому листі до І. Франка: «Мене страшно завела любов; у мене були хвилі, які Ви так чудово прибрали «Зів'ялими листками».

Найповніше інтимна драма поета представлена у вірші «Загублений рай». В цій поезії знайшла свій яскравий вираз закоханість О. Козловського в життя, в природу, він виявив тут тонке розуміння її чарів і барв. У дні розквітаючої весни життя, серед чудової і неповторної краси світу спалахнула чиста й одухотворена поетова любов, яку він зумів відтворити з великою психологічною проникливістю, по-справжньому поетично:

Нас було двоє в тім раю,
два духи чисті по луках гуляли,
дві душі, що сплелись в одну
і розлучиться сил не мали.

Жили ми на подобу тих людей,
що серцями з собою поміняліся
і двома парами оп'янених очей
невинно в себе, в себе лиш впивались.

Однак щастя виявилось короткочасним. Остався в серці глухий біль, гіркота розчарування і розлуки. Про минуле кохання нагадують ліричному героєві лише любовний лист, стяжка і в'язка зів'ялих, засохлих квіточок. Розлетілись по полю буйні юнакові сни-мрії і вже не повернуться так само, як не розів'ються перев'язані стрічкою засохлі квіти, скільки б не поливати їх сльозами («Засохла в'язанка»).

Якщо розглянута вже частина любовної лірики О. Козловського становить собою поетичну історію життя його серця, то є в нього й вірші, які виходять поза рамки відбитків конкретного, індивідуального настрою і становлять собою ширші узагальнення. В них автор виявив нахил до філософічності образного мислення і поетичного письма, досить показовий, якщо взяти до уваги його юний вік.

Уже в 1894 році він створив афористичну мініатюру, сповнену неприхованої іронії і гіркоти:

Любов — то щастя,— кажуть. Чорт хіба
такеє щастя людям дав!
Він, певно, пекло провернув до дна
поки її, прокляту, вишукав!

Ще в не викристалізованій філософії життя О. Козловського любов займала одне з найчільніших місць. Людське існування окрилюється чарівною мелодією — мовою любові, яку в душі поета розвіяв дух смерті — невдачі й злигодні його життя; проте поет висловлює сподівання, що розуміння цієї мови, її солов'їний

флейтовий спів повернеться до нього і супроводжуватиме його все життя («Жалібна гиша»). Подібні думки О. Козловський висловлює у поезії «Моє щось». Під словом «щось» поет розуміє найголовніше у житті людини, те, без чого вона не може жити. Для нього це «щось» полягає в любові.

Свою любов, яка б вона не була, людина проносить крізь усе своє життя. І це любов витискає глибокий слід на всьому людському існуванні. Той, хто знає щастя в коханні, у кого воно палає сонцем, життєрадісніше дивиться на світ, повніше відчуває красу життя і легше справляється з його труднощами. І навпаки, нещаслива, нерозділена любов, та, що лютує бурею, начеб чорним покривалом застилає все довкола людині, збільшує її житейські злигодні і горе, сповнюючи людську душу болісними переживаннями, обеззброює людину в боротьбі з іншими труднощами і невигодами. Цю думку О. Козловський розкрив у поезії «Сонце і буря», досконалій своєю художньою формою, лаконізмом і вагомістю поетичного вислову. Невеличка поезія написана за принципом смислового контрасту — улюбленого поетичного прийому О. Козловського. Складається вона з двох строф, різко протилежних за змістом, що підсилює звучання кожної з частинок вірша і виразність, рельєфність вислову поетичної думки в цілому:

Який чудовий світа покров,
яка солодка півдня тиша,
яка принадна вечірня тьма,
коли палає сонцем любов!

О, який чорний світа покров,
як важко стогне, плаче душа,
якже для неї втіхи нема,
коли лютує буря любов!

В деякнх своїх віршах («Сам з собою», «Дарма») О. Козловський висловлював думку про якусь фатальну підпорядкованість людинн своїм почуттям, про неспроможність її сдравитись з пристрастями, які несподівано нахлинають на неї і поривають у бистрінь, якої не може зупинити людська воля. Зрозумілo, що така концепція автора — це, в якійсь мірі, поетична умовність, попросту засіб вираження сили почуттів. А з другого боку, в ній, очевидно, внявилась певна невідстояність життєвих вражень поета. Часто він писав під впливом снльних душевних пристрастей, які в той час здавалнсь йому неминучими і непоборними.

Друга частина інтимної лірики поета зв'язана з його переживаннями, з відчуттям його невиліковної хвороби і наближенням неминучого кінця. Великий цикл поезій О. Козловського становить собою ніби поетичний щоденник останніх місяців і днів його життя. В критиці цей цикл одержав дуже високу оцінку. Так, А. Крушельницький писав в уже цитованій нами рецензії: «І ту збірку віршів, які відносяться до поетової недуги, я вважаю найціннішими не тільки задля їх артистичної форми і задля їх змісту, у якім поет вилнває увесь свій біль за змарнованим життям, жаль за світом, тугу до життя, але також ціню їх задля того, що вони є родом документа, є нотуванням вражень, яких зазнає, відтворюванням почувань, які переживає людина, що усвідомила собі близьку смерть».

Одним з найсильніших у циклі є вірш «У зеркалі». Він є виразом дуже складного і дуже емоційно динамічного настрою. Хворий, виснажений поет дивиться на своє відображення у дзеркалі. Воно настільки зміиене, наетільки відрізняється від його

попередньої подоби, що душа поета роздвоюється. Він начеб відриває своє зображення від себе і сповнюється до нього їдкою ненавистю. Використовуючи форму звертання до другої особи, поет гнівно глузує над самим собою:

Зів'ялий, знищений, сухітний,
без краплі крові на лиці —
живучий труп двадцятилітній:
чи я се весь у зеркальні?
Ти, потворе!.. Ось як ти впав!
Де всі твої тоті надії,
що в серці юнім колисав?
Де ділись злоті, ясні мрії?
Де серце чисте? Де талант,
що щедра надала натура?
О, ти страшний лиш варіант,
тамтого відбитка понура!..

Ліричний герой докоряє собі за змарноване життя, за те, що не зумів «імені вписать у вічності безмежній карті». Проте поетів гнів — це лише короткі і бурхливі спалахи, які прориваються з стиснутого клубка його страждань і терпіння. Душевне напруження поета спадає і переходить у глибокий, скорботний жаль, тобто у більш пасивну емоційно і більш сталу форму.

Іноді засобом вираження сумних переживань поета є якась символічна образна деталь, як, наприклад, у вірші «Торішні листки». Поет звертається до вітру, який *цілує тепленькими устами природи любих діточок* — молоді листочки (метафора дуже характерна для О. Козловського), і просить не стрясати хирлявих і обмоклих торішніх листків. Його болить їх конання. Торішні листки виступають тут як символ власного життя поета. На створення цього образу його могла наштовхнути поезія І. Франка.

Вірші О. Козловського цього циклу сповнені не тільки глибокого суму, але й нерідко відчаю. Поет скаржиться в одній з поезій, що в його пісні чується постійно стогін, хоч він намагається настроїти свою творчість на веселий лад («Теорбанок»). Поет висловлює жаль за всім найкращим, що було в його житті (любов, щастя, молодість) і вже ніколи до нього не повернеться («Хвиля жалю»). Майже у всіх віршах витає зловісний образ смерті:

Світ зчорнів, і небо чорне,
зелень чорна, чорне все...
Жду, покн мене загорне
та, що вічний сон несе.

...Може, в хвилях Флегетону
змию муку навісну
і тихенько без гомону
прокрадуся в браму сну.

Проте поет розуміє всю ефемерність думок про так званий загробний спокій, міркування про нього сповнені у віршах відчутної іронії. Він розуміє всю красу і єдину справжність реального існування на землі, і тим важчою і трагічнішою є свідомість того, що йому настає кінець:

О страшно, страшно, страшно,
числячи двадцять літ,
повільною смертію прощати
все любе, дороге прощати
і покидать на все цей світ.

Безпросвітні міркування з приводу смерті замінюються в них жартівливим заграванням з нею, зовні безтурботним, а насправді дуже болісним іронізуванням над своєю долею. Він зображує смерть у

вигляді традиційної фольклорної постаті костомахи, що іде з косою на сухоребрій кобилі. Ліричний герой братається з нею, танцює козачка і просить вшкварити ще, його зовсім не приваблює перспектива потрапити до неба, де херувими грають нудні гімни. Тому він попереджає, що дасть драпака звідти («Козачок»). То знов поет глузливо вдає задушевну розмову з костомахою, просить її змилосердитись над ним і почекати хоч рік, хоч два. А тим часом можна побувати їй у тих, які вже надто довго живуть на світі і яким життя набридло. В нагороду за це поет готовий поцілувати її в губи, а коли й цього мало, то він ладен одружитися з нею («До костомахи»).

Слід зазначити, що поезія О. Козловського позбавлена душевної ущербності. В своїх найтрагічніших віршах він був не тільки людиною, що нестерпно страждає, а й справжнім художником. До речі, спокійна філософічність, ясність і врівноваженість думки, високе почуття людської гідності характерні й для його поетичних роздумів про недалеку смерть. Щодо цього особливо великий інтерес становить поезія «Цвинтарок». О. Козловський спокійно міркує в ній про зміну і наступність людських поколінь, які одні за одними лягають під хрестами, і разом з тим у поезії стверджується ідея вічності буття, яка втілена в образі пустотливого вітру, що споконвіку, ніби жартуючи, розвіває людський порох, грає в піжмурки з туманом. Ця поезія навіяна конкретною картиною сільського цвинтаря, яка, до речі, відтворена тут з разючою рельєфністю деталей, з великою художньою досконалістю.

Останній вірш збірки «Мирти і кипариси» «Минуло» написаний 17 червня 1898 року. Це трагічний,

але спокійний, сповнений невтішного жалю з приводу свого нещасного життя, своєї гіркої долі звіт поста перед самим собою. Поет ждав кращої долі, а вона до нього так і не прийшла. Вірш, без сумнів написанний у противагу XIX поезії першого жмуті «Зів'ялого листя» І. Франка.

Ця поезія І. Франка є полум'яним утвердження торжества життя, що перемагає найтяжчі людські злигодні, зарубцьовує найболючіші душевні рани:

Я не жалуюсь на тебе, доле:
добре ти вела мене, мов мати.
Таж де хліб родити має поле,
мусить плуг квітки з корінням рвати.
Важко плуг скрипить у чорній скибі,
і квітки зітхають у сконанню...
Серце рвесь, уста німі, мов риби,
і душа вглибляєсь в люту рану.
А ти йдеш з сівнею й тихо сієш
в чорні скиби й незаросліе рани
нове сім'я, новії надії
і вдихаєш дух життя рум'яний.

У О. Козловського, очевидно, на основі асоціацій з франківською поезією послідовніше і чіткіше розгорнутий образ долі, що оре і засіває ниву людського життя. Проте, якщо у Франка образ плуга, що оре ниву, і образ сівби викликає захоплення, то у Козловського та ж сама тема звучить в іншому, трагічному ключі. Його поле доля не то що не засіяла, а й навіть не оглянула:

Минули за годами годи,
найкращії годи,
сплинули, як в річечці води,
неспинені води.

Я ждав, я чекав тебе, доле,
щасливая доле;

моє теж засіеш чей поле,
оглянеш хоч поле.

Та дарма чекав тебе, милу,
чекав тебе, милу;
й, не бачивши, йду в могилу,
у зимну могилу...

Різниця в настроях поетів, що мали спільне світовідчування, пояснюється відмінностями життєвих обставин кожного з них.

Світлим, оптимістичним баченням світу пройняті вірші О. Козловського, які в більшій чи меншій мірі мають епічний характер, тобто такі, об'єктом роздумів і переживань в яких є не власна особа поета, а предмети і явища навколишнього світу.

В цих віршах виявились благородство і гуманізм поетової душі, вміння пластично відтворити різні за своїм характером життєві картини від радісних до найбільш похмурих, схильність до гумористичного зображення, тонке відчуття краси природи тощо.

Суттєвою особливістю епічної поезії О. Козловського є її фольклоризм. З пісенного багатства народу черпав він теми для деяких своїх поезій. Окремі його вірші є начеб своєрідною обробкою фольклорних творів. Це особливо стосується обрядової пісні «Гей у ярі-ярі бджілонька летіла» з драми «Лешко». Цю пісню дівчата співають у драмі на Андрія, зливаючи віск на воді під час ворожіння. Оспівується тут бджола, яка весною назбирала меду і воску. Мед забрав господар, а віск лишився красній дівчині для ворожби.

Поетика віршів О. Козловського, в яких відтворені сумні картини життя, також значною мірою пов'язана з поетикою усної народної творчості. Так у

поезії «Ворон-віщун», написаній коломийковим розміром, в народнопісенному дусі оспівується туга і тривога дівчини за милим, що б'ється з ворогами. Тут, як і в думах, ворон виступає як символ і вісник смерті:

Крячуть понад хатн?
крячуть понад хати?
Багато, багато...
багато, багато...

Ворогів погибло много,
і мнлого вбили,
навіть тіла козацького
землею не вкрили.

Найбільшим за обсягом літературним твором О. Козловського є триактна віршована драма «Лешко». Твір цей не докінчений автором. Після третього акту мав ще бути епілог, у якому автор повинен був висловити свою точку зору на змальовані ним події, підвести читача до певного висновку. Драма неопублікована, бо в такому вигляді, в якому її залишив О. Козловський, до друку не годиться, як ще зовсім сирий, не довершений перший начерк. Досить чіткий і охайний рукопис трьох актів драми зберігається в Рукописному відділі Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР (фонд 3, № 3400). Тема драми — нещасливе, нерозділене кохання. Сільський багатій парубок Лешко Новосад кохає дочку бідної вдови красуню Гилянку і засилає до неї сватів, але одержує гарбуза. Гилянка любить бідного наймита Гната, з якнм і одружується.

Але недовго тривало щастя Гната і Гилянки. В другій дії доведений до несамовитості любовною пристрастю Лешко вбиває Гната і Гилянку, підпа-

лює хату. Сам він врятовується від вогню, хоч сусіди думали, що він згорів у полум'ї, і, очевидно, він же виносить з палаючої хати маленького сина Гната і Гилянки.

В третій дії, яка відбувається через двадцять років після другої, Лешко Новосад з'являється на андріївських вечорницях нужденним старцем і вгадує дівчатам їхню майбутню долю. Це викликає в його уяві спогади про свою трагічну молодість і образи загублених ним Гната і Гилянки, він знову впадає в стан потьмарення розуму і втікає з хати.

В драмі «Лешко» є низка художньо вражаючих, лірично забарвлених монологів, які можна розглядати як самостійні ліричні мініатюри, але в цілому п'єса Козловському не вдалася. Він не зумів перевести ліричні переживання в драматичну зображувальну площину. Зокрема діалоги в п'єсі позбавлені справжньої драматичної виразності і динаміки, мало допомагають в розвитку драматичної дії і взагалі пов'язані з нею слабо. Мав рацію І. Франко, пишучи, що «його драма — ані драма, ані лірика, наскрізь неправдиве і мляве плетіння віршів».

Тонкий, інтимний, задушевний лірик О. Козловський розумів і відстоював громадянське служіння поезії. Ми не можемо говорити про якусь різку і кардинальну еволюцію в його творчості, оскільки вона розвивалася всього лише на протязі трьох років, але можемо з певністю визначити провідні тенденції дальшого творчого зростання О. Козловського як поета, досить точно вказати напрям, в якому ішло б це зростання, якби творчий шлях його не обірвався так передчасно. Поет, без сумніву, стояв на порозі створення поезій великого громадянського звучання. Те, що залишилося в його творчому доробку, дає

цілковиту підставу стверджувати це з незаперечної переконаністю.

Перш за все слід відзначити, що О. Козловський проголошував громадянське служіння поезії у своїх програмових віршах «Пролог», «На Вкраїну», «До Музи» тощо. З них особливою філософською усклад неністю, широкою проблемністю відзначається «Про лог». І. Франко не випадково дав йому цю назву поставив його, як поетичний пролог, на початку збір ки О. Козловського «Мирти і кипариси». Цей вірш О. Козловського містить у собі його роздуми про призначення поета і поезії. Використавши творчу фантазію, поет надає своїм роздумам сюжетної фор ми. В своїй високопоетичній уяві він зустрічається з Музою, яка веде його по шляхах історії, відкриває йому очі для глибоко осмисленого бачення життя, вчить розуміти і відтворювати його закономірності не якісь дрібні і випадкові, а ті, що визначають шлях людства та цілі століття.

На початку вірша поет показує себе в процесі пустої, безплідної творчості. Цілу ніч він просидів при свічці, але даремно. У нього нема натхнення. Думки не складаються у вірші:

Перо ж їх віршувать не хоче.
Не хоче думок віршувать,
без зерна зліплювать лушпину,
не хоче Муза вколихать
у тихий сон чужу дитину.

Поет звертається до Музи і просить, щоб вона надихнула його на справжню поезію. Для О. Козловського найвищим зразком поетичного мистецтва була творчість Т. Г. Шевченка. Муза, яку поет кличе до себе, гуляє біля Канева, на могилі Кобзаря, літає над його Дніпром.

Сталося чудо. Муза справді зійшла до поета і повела його з собою. Іноді він проходив через провалля, що, очевидно, символізують собою труднощі життя і боротьбн митця та специфічні творчі труднощі.

Але, подолавши їх, поет виходить на широку рівнину. Перед ним розкривається незрівнянна, чарівна краса природи:

Безмежний степ, луги зелені,
ліси, сокирою не ткнені;
цвіте, описуєсь розмай
над молочними річеньками,
а Словутиця, цар Дунай
блищить на сонечку хвильками...

Але бачити це для поета замало. Перед його душевним зором повинні постати люди, що сльозами й кров'ю поливають цю країну. І Муза дає йому напитися води вищого прозріння. Спочатку від цього напою потемніло в очах, а далі він почув громогомонний дзвін, який відлічує віки. Поет розуміє, що мета історичного розвитку — це щастя і свобода людей. І коли вони прийдуть на землю, знову вдарить дзвін історії. Поступово до поета знову повертається ясність зору, яка тепер поєднується з глибоким розумінням баченого.

Про свою готовність іти, не вагаючись, по терновому шляху творчості заявляє О. Козловський і в поезії «До Музи». Цей шлях в його уявленні був шляхом служіння народові. В поезії «Невже ж нічого?» О. Козловський говорить про це ще більш виразно і рішуче. Крім того, ця поезія засвідчує свідомий поворот поета від інтимної в бік громадянської тематики.

Однією з найталановитіших у художньому відтворенні поезій О. Козловського, в якій виявились його активна громадянська позиція, його непримиренне ставлення до тогочасної дійсності, сильний внутрішній протест, є поезія «Дві бурі». Щоправда, протестуючий настрій, що межує з революційним, виражений у нього в дещо абстрактній формі. Поезія написана у вигляді розгорнутого художнього паралелізму. Автор малює бурю в природі, яка викликає в нього нестримне захоплення, бо в його серці теж не менш шалено лютує буря невдоволення життям. Скажена розбурханість природи переливається в душу поета, а його внутрішня душевна збуреність начебто передається зовнішньому світові:

Я сміюся з реву твого
і жартую з грому!
Гук весілля чортівського
любий серцю мому.

Втіху дикую справляє
гуркіт сей мені;
в серці біль і гнів гуляє
під твої пісні.

Серця буря в тобі, буре,
грає ще живіше,
і лице твоє понуре
над тишу миліше.

Вірш «Дві бурі» належить до найекспресивніших, найбільш динамічних і енергійних за вираженим настроєм поетичних зразків в українській дожовтневій ліриці. Він стоїть на рівні кращих досягнень мужньої і драматичної лірики Лесі Українки.

О. Козловський виявив також нахил до сатиричної поезії («Біда»).

Одним із кращих зразків патріотичної лірики О. Козловського є вірш «На Вкраїну». На лоні чудової природи ліричний герой цієї поезії снує романтичні марева про легендарних героїв нашої історії. На мить він забуває про все — про дуба, що шумить над його головою, про пташок, що співають довкола,— і переноситься в мріях до могутнього Дніпра. Він уявляє себе на козацькій чайці, серед чужих, вусатих запорожців. Вони постають перед ним в найідеальніших обрисах. Ліричний герой жалкує, що в нього немає їхньої сили і вроди, ні запорозької вдачі.

Потім поетична візія змінюється. Перед внутрішнім зором героя постає весь величний простір Східної України, з якою у нього зв'язано стільки марень! Для нього це якась обітована земля. Він настільки захоплений нею, що наївно вважає найвищим щастям народитися і жити на цій Україні:

Ось вже степ просторий, і небо синіє,
і ось Україна розвертається!
Ах, я її бачу, хоч там не бував!
Се та Україна, славна та багата,
сумна, а так красна! Я про ню чував
багацько та добре! Коб там моя хата
родинна стояла, ах, я б величався,
паном над панами тоді б себе звав!

І знову поет звертається до постаті великого Шевченка, схиляється перед ним, як перед борцем за свій народ і щасливою людиною, що жила і творила на тій Україні, про яку він тільки може мріяти:

Великий Тарасе, Кобзарю наш рідний,
ах, ти був щасливий! Ти син України.
Ти терпів за неї, за люд її бідний...
Честь душі великій, поклін твоїй тіні.

У цій любові до Східної України, про яку нам дає уявлення поезія О. Козловського, виявились природні і цілком усвідомлені мрії передової західноукраїнської молоді про возз'єднання України в одне ціле, але разом з тим на ідеалізованих, фантастичних уявленнях про неї позначився вплив суб'єктивного, романтичного туману, яким окутували сучасне і минуле України деякі письменники та історики з буржуазно-націоналістичного табору.

Патріотичними мотивами пройняті поетичні твори О. Козловського, присвячені історичній тематиці. Не всі вони однакові за своїм художнім рівнем. В розробці історичної теми Козловський не був вільний від літературного учнівства та наслідувальності. Скажімо, його найбільший твір історичного змісту поема «Розстання» написаний на зразок історичних поем С. Руданського. Сильно позначився на них і вплив раннього Шевченка.

Однак це відхилення від власного поетичного стилю не характерне для поета. Власним, оригінальним поетичним почерком він міг розробляти й історичну тему. Про це свідчить поезія «Похід Хмельницького», в якій образ Богдана Хмельницького і визвольна війна українського народу 1648—1654 років трактуються з народних позицій. Поет підкреслює, в першу чергу, соціальні мотиви народного повстання, визвольну війну він розглядає як боротьбу українських трудових мас проти панів-гнобнтелів:

Так ідемо тепер у гості,
щоб відплатити за своє,
аби пізнали єгомості,
що-то «моє», а що «твоє».
Мужицькі сльози і страждання
огнем і кров'ю відплатим.

В той час, коли в Західній Україні трудящі ще перебували у панському напівфеодальному ярмі, ці слова поета звучали з особливою силою.

У Козловського був особливий дар поетичного лаконізму. Жанр філософсько-ліричної мініатюри вважається одним з найдосконаліших і найважчих поетичних жанрів. Ним, так би мовити, складають іспит на зрілість свого таланту поети. О. Козловський створив цілий ряд коротеньких віршованих мініатюр, які є, по суті, досконалими поетичними афоризмами:

Будь кришталем, коли ти з каміння,
будь фіалком, коли ти ростина,
соловієм, коли ти пташина,
а любов'ю, коли ти людина.

...О. Козловський не залишив після себе великого за обсягом поетичного доробку, хоч поетичні настрої, відтінки почуттів у його віршах дуже багаті і різноманітні. Зокрема це стосується і його творів громадсько-політичного характеру.

Олександр Козловський не виробив чіткого революційного світогляду, проте йому було властиве різке невдоволення сучасною йому дійсністю, шукання шляхів до кращого майбутнього.

Життєвий шлях і поетична творчість Козловського характерні для тієї частини молодої західноукраїнської інтелігенції, яка під впливом діяльності І. Франка, передової російської літератури і визвольних прагнень народу набирала прогресивного, демократичного характеру, ставала на захист інтересів народу і вкладала свої сили в справу творення передової української культури.

СТЕПАН ПІНЧУК

Поезії

ПРОЛОГ

Давно за гори сонце впало,
у тихий вирій спать пішло,
і ніч під темне покривало
сховала тихеє село.
Чар-сон вже вибравсь з дрімотою:
крильми сни-мари розсипа,
колишнє шепче, а рукою
легенько очі примика.
Лише від мене, самітного,
втіка чогось, скривається:
чи дум моїх, чи поту мого
гарячого лякається?
З пером в руці при свічечці
просидів я ось до півночі,
а думка мчить по думочці,
перо ж їх віршувать не хоче.
Не хоче думок віршувать,
без зерна зліплювать лушпину,
не хоче Муза вколихать
у тихий сон чужу дитину.
Прийди же, дівонько свята,
що десь під Каневом гуляєш
біля могили Кобзаря,

понад Дніпром його літаєш,—
прийди, благає сирота!
Візьми за руку, як дитину,
відчинь до раю ворота,
в поезії веди країну!
Там,— кажуть,— дивне сяєво
озарює душі очиці,
там кришталеве джерело
із животворної водиці.
Хто з того джерела нап'ється,
прозрить, і серце вчує в груді,
і всіх любити поклянеться,
тобі одній служити всюди.
Приходь же, дівонько свята,
візьми на свої віщі крила
і понеси!..
О боже, се ж вона!
Вона сама з небес зступила
і станула передо мною
в своїм величнім маєстаті,
в білесенькій сніговій шаті...
О нене, зве мене рукою!
Звізда пала над головою
і віщий ореол горить,
а сніжно-білою рукою
парчеву зав'язку держить.
«Ходи!»—«Іду».—«Клякай!»
—«Клякаю».
Серпанком зав'язала очі
і повела. Іду, де хоче.
Куди? Не бачу, не вгадаю.
Я чув лиш крик, і сміх людей,
і кременисту злу дорогу,
і терня, що росло по ній

і втомлену кололо ногу.
Ліси і гори край ріки,
стрімкі, нетоптані стежини,
кладки хисткі понад щілини,
держачися її руки,
пройшов я хитною ногою,
поки зійшов на битий шлях.
Обтер тоді чоло зі зною,
спочив, прогнав від себе жах
і йшов вже певними стопами
за дівою...
Аж втім: «Чекай!
Серпанок розв'язати дай!»—
Рекла медовими устами
і розв'язала — я й не знав.
Протер пучками мляві очі
і зором обрій весь обняв —
ум віри йнять очам не хоче...
Переді мною дивний край,
безмежний степ, луги зелені,
ліси, сокирою не ткнені:
цвіте, описуєсь розмай
над молочними річеньками,
А Словутиця, цар Дунай
блищить на сонечку хвильками...
Такий, знать, був Адамів рай!
«Що се, божа сторононька
так процвіта, чия вона,
і чом на ній людей нема,
лиш вічна царить тишинонька?»—
посмів я дівоньку спитать.
«Пожди! Уздриш! І твої люди
прийдуть, і умний лад їх буде
сльозами й кров'ю поливать

сю, не панахану сохою
країну, що перед тобою.
Тепер же дай тебе напою
святою, віщою водою...»
Рекла і з близької криниці,
що била шпарко з-під скали,
набрала чистої води
до кришталевої скляниці,
і принесла, і каже: «Пий,
омий твої безсилі очі,
і так скріпить тебе напій,
що будеш бачить серед ночі,
і в сонце здужаєш дивиться,
і ум твій бистро роз'ясниться,
і серце дужче стане биться,
вогнем любові розгориться!
На, пий і не жахайсь нічого —
я покровителька твоя!»
І я напився напою того...
Ох ти, недоленько моя!
Край мене чорная темрява:
погасло сонце, щезло все,—
лиш страшно щось скрипить, гуде,
неначе та машина ржава
скрегоче ржавим колесом.
А далі дзвін став бить години
протяжним, сильним голосом
з самої десь небес вершини...
«Не бійся!— вчув я діви клик.—
Се в небі час пробив ісконний,
і голос сей громогомонний
віки лиш вибивати звик.
Се він новий момент голосить,
а відтепер не вдарить знов,

аж на землі мир і любов
тенет насильства не позносить.
Вже близько той блаженний час
з життям-буттям своїм щасливим
прийде і стане серед нас —
лише чекай, будь терпеливим!»

Враз зазоріло понад гори,
і ясне сонце виринуло,
промінням сипнуло в простори.
І знов степи, луги зелені,
ліси, сокирою не ткнені,
понад Словутицю, Дунай
розкинулись перед очима...

ЛЮБОВ

Любов — то щастя,— кажуть. Чорт хіба
такеє щастя людям дав!
Він, певно, пекло провернув до дна,
поки її, прокляту, вишукав!

Довгомостиска, 1894

ТРИ ЕПІГРАМИ

Не знаю, звідки я прийшов,
не знать, по смерті де піду,—
лиш знаю, що таке любов,
і нею тут лише живу.

*

Як море велике в найтяжчі морози
цілком не замерзне, не вкриється ледом,
так серце велике від горя погрози
не впаде, не вгнеться, хоч жиє не медом.

*

Діра у стрісі —
всю хату дощ замочить;
злоба у серці —
черв'як серце точить.

Діра у стрісі —
то й вітер задуває;
один гріх в серці —
то й много прибуває.

Хлівчани,
вересень, 1895

НА ВКРАЇНУ!

Звідки так ті думи без кінця пливуть?
Де вони беруться, що їх стільки є?
Одна за другою все та й все женуть,
одна переходить, другая встає.

Піду геть далеко, де людей нема,
сяду спочивати під дуб кучерявий,
задивлюся в небо, а думка сама
десь візьметься в тихій, бездонній синяві,
десь вирине, лине, снується ліниво,
безладна, безформна,— а світ заніміє
доокола мене і, мов яке диво,
щеза мені з виду, зникає, марніє.
Дерев вже не бачу, хоч вони стоять,
і дуба не чую, хоч гучно шумить,
не чую, що гілки мені шелестять,
що пташка співає, бо мені гудить
Дніпро вже могучий... Уже я пливу
по ньому на чайці серед козаків
охочих і жвавих, хоч без талану!
Мені вони любі; мов у свояків,
радію, дивлюся: вони такі дужі,
вусаті, завзяті, а серце в них є
львине, непохитне, і про все байдужі —
про гроші, багатство, навіть про життє!

І жаль мені стане. Де ж мені до них!
Ні сили, ні вроди, ні вдачі юнацтва!
В мене лиш їх думи, та й ті не такі
веселі, буйнії! Де ж нам до козацтва.
Вітер зашепоче, а дуб кучерявий
потрусить гілками, листям зашумить,—
і все пощезає, і я знов наяві,—
немає козацтва, Дніпро не гудить.
І знов задивлюсь я, а шувар буйніє,
росте вгору скоро, підіймається,—
ось вже степ просторий, і небо синіє,
і ось Україна розвертається!
Ах, я її бачу, хоч там не бував!
Се та Україна, славна та багата,
сумна, а так красна! Я про ню чував
багацько та добре! Коб там моя хата
родинна стояла, ах, я б величався,
паном над панами тоді б себе звав!

Великий Тарасе, Кобзарю наш рідний,
ах, ти був щасливий! Ти син України.
Ти терпів за неї, за люд її бідний...
Честь душі великій, поклін твоїй тіні!

Хлівчани, д. 9 вересня 1895

САМ З СОБОЮ

Не раз питаю в серця:

Чого ж тужиш, серце моє,
чого ж ти так б'ешся?
Яке тебе давить горе,
що мало не рвешся?

Перестань ти, глупе серце,
з своєю журбою!
Годі мені сльози лити!
Засни в супокою.

Час минулеє забути,
нову жизнь зачати...

А серце відмовляє:

Не так легко втишить,
легше закопати.

Попоплачеш ціле життя,
та й ще мені мало.
Отсе тобі, небораче,
щоб на доказ стало,

що все збореш на сім світі,
лиш серцю уляжеш;
всьому можеш розказати,—
серцю не розкажеш.

Перемишль,
жовтень, 1895

О. МОКРИЦЬКИЙ

У тебе ще рано,
у тебе зорі є,
виринає сонце,
округ блакитніє.

Ще ніхто журбою
тебе не пригніт,
ще крізь шкла рожеві
дивишся на світ.

Ще весна у тебе
дивная цвіте,
день за днем весілля
й радощі несе.

Із сміхом лягаєш,
Із сміхом встаєш,
день у день спокійно,
щасливо живеш...

А коли часами
набіжить тоска
і дрібну сльозину
в оці витиска,

то і ся хмарина
в твоїм небосклоні
никне і щезає,
мов мара в просонні.

Тож, бігме, не знаю,
що тобі бажати,
коли все вже маєш
й більше будеш мати.

Хіба побажаю,
щоб не почорніли
твої шкла рожеві,
щоб не помарніли
ті надії красні
і дні, досі щасні...

Щоб твій обрій синій
синім все лишився,
щоб покровом чорним
ніколи не вкрився.

Львів,
д. 20 жовтня 1895

ДО ПТАШКИ

Лети, пташко, геть від мене
в далеку дорогу,
скажи милій, що без неї
вже жити не могу.

Скажи все їй, що я чую,
бо я сам не смію,
та й як щиро її люблю,
вимовить не вмію.

А ти, красна і маленька,
маєш голосочок,—
дзвонить, ллється так розкішно,
як срібний дзвіночок.

Вона ж тебе послухає
тихенької ночі,
може, й слізонька дрібная
скрасить її очі.

Довгомостиска,
д. 17 листопада 1895

ВЕСІЛЛЯ

Вже гуляють третю добу,
день і ніч гуляють,
і музики вже втомились,
спочину не мають.

«Пийте, скачте, лебедики!»—
господар мовляє;
часом собі в коло піде,
гучно заспіває.

«Заграй мені, музиченько,
ще одну добоньку!
Потанцюють, погуляють,—
Підеш додомоньку.

На здоровля та на щастя,
на многая літа
моїм дітям грай, музико,
грай на щасні літа!

Як виграєш щастя-долю,
в шовки уберу тя,
обдарую сріблом-злотом,
медом упою тя!»

Грає скрипка, тирликає,
басистий басує,
який-такий грошик кине
та далі танцює.

Молодиця, мов та краля,
квітчана гарненько,—
мов зіронька, мов ягідка,
сіяє личенько.

Довгомостиска,
в грудні 1895

СПІВАВ СОБІ РАЗ ЛЯШОК

"W malowanej sali
Niemcy tancowali,
Polak ruszyt wasem,
Niemcy uciekali".

«То ще байка,— каже хтось,—
але повідали,
що не рухав вусом лях,
а німці втікали».

1895

МЕНІ ТАК ВАЖКО

Мені так важко!.. Рад би я зайти
аж на край світу, щоб заколисати
плачуче серце, щоб спокій знайти,
себе вдурити, та не пам'ятати,
щоб був колись щасливий — я і ти!..

Д. 26 лютого 1896

ВОРОН-ВІЩУН

Летять, крачуть гайворони
чорними стадами;
заплакала дівчинонька
ревними сльозами.

«Ой десь-то там мій миленький
з ворогами б'ється,
вколо нього потоками
вража кровця ллється..

Ой най же він ворожую
кровцю проливає,
най лиш себе молодого
віку не збавляє».

Чом так сумно гайворони
крачуть понад хату?
Знать ворогів вже погибло
багато, багато?..

Ворогів погибло много,
і милого вбили,
навіть тіла козацького
землею не вкрили.

Д. 27 лютого 1896

РЕЗИГНАЦІЯ

Минулося й не вернеться!
Лиш тяжко, гірко спомінать!..
Ог кожний з нас обернеться
на шлях свій!.. Нічого й казать...
Ти ще й забудеш, заведеш
гніздо своє, і будеш жить
весь вік у щастю, й не спімнеш
мене!.. Я ж буду проклинать
свій вік і тим, що ти забула,
мов скарбом своїм, дорожить.

Львів, д. 7 марта 1896

СПОМИН

Приснись мені хоч, зоре ясна!
Приснись хоч, віку молодий,
і ти, минувшино прекрасна,
й колишні щастя мого дні!
Хоч в сні явися перед мною,
подруго молодечих літ!
Я й досі ще горю любов'ю,
не знаю втіхи, ні спокою
і в'яну, мов на сонці цвіт.

Львів, д. 7 марта 1896

ЗА УЛАНДОМ

Стоїть церква на горбочку,
тихо на діл позира;
внизу хлопчик над поточком
дзвінко пісеньку співа.

Тихо ллється звук дзвіночка,
похоронний спів луна,
тихне скочна співаночка,
і надслухує хлоп'я.

В гріб несуть мерця горою,—
ще гуляв недавно він!
Хлопче, хлопче, й за тобою
так колись заплаче дзвін.

Ріпнів, д. 9 марта 1896

ДАРМА

Марії Л.

Нащо журба і туга тая,
коли нічого не докаже,
хоч серце з болю завмирає?
Дарма!.. Судьби веління враже
тверде... Нічого ти не втнеш,
хоч море сліз проллєш!
Хоч і о мур бий головою,
Хоч і волосся рви рукою,
себе катуй, весь світ клени
прокльоном страшним, розірви
і груди, й серце,— все дарма!..
Судьба остане та сама
й сміятись буде над тобою!..
А сміх той розум твій стрілою
продре, зросте і горе, й мука,
і прийде в поміч їм розпука...

Львів, д. 10 марта 1896

РОЗСТАННЯ

Пливуть чайки козацькії
долі Дніпром, чорні;
заніміли, посмутніли
козаки моторні.
Тихо в берегах дніпрових,
лиш вода хлюпоче
під веслами, з очеретом
вітер щось шепоче.
Дніпро тихий, не сердиться,
глибиною дише,
стиха чайки обмиває,
на хвилях колише,
і шумить, та мов питає:
«Чом такі сумнії?
Куди, мов мерці, пливете?
Чом пісні шумнії
не лунають по берегах
високих?.. Ніколи
не видав я вас такими
сумними, соколи!»

Не видав ти їх такими
й більше не побачиш
синів своїх, не понесеш

тих чайок козачих
на хвилях, не погуляють
байдаки під вітром:
се прощаються востаннє
сини з батьком Дніпром.
Пливуть собі сіромахи
все вниз. Геть далеко
щось синіє на обрії...
Приблизились... Легко
розійшлася рання мряка,
могила вказалась,
що високо над берегом
дніпровим здіймалась.
На ній хрест, поріслий мохом,
під хрестом опертий
сидить лірник сивесенький,
без шапки, обдертий.
Сидить собі на могилі,—
певно, спочиває,
може, дума про щось тяжке,
долю проклинає.
Справді, щось тяжке надумав,
бо рукавом швидко
обтирає дрібні сльози
з очей... Плаче, видко.

«Ходім, хлопці, послухаєм
ще думи старого!
Най нам ще раз заспіває
про Січ, кошового,
про Дніпр, чайки, бісурманів,
ляхів, най заграє!
Послухаєм ще востаннє...
Ходім, най співає!»

Співа старий запорожцям,
співа, як бувало,
як козацтво по базарах
турецьких гуляло...

Сидить чірник на могилі,
тяжко-тяжко плаче,
бо і в нього в грудях серце
орлине, козаче.
Весь вік прожив бурлакою
в степу з козаками,
ходив з ними у походи
всякими шляхами.
Не послуха ніхто тепер
вже думи старого,
не заплаче, як плакали
козаки... Немного
літ лишилося старому,
пора в домовину!
«Бог зна, в степу чи під тином
десь чужим спочину.
Сам, як палець, на всім світі...
Блуджу по широкім,
і нема де притулиться
під небом високим.
Ні родини, ні хатини,
ніде прітхнути,
і нікому буде повік
старому замкнути».

Довго думав, довго плакав
старий... Помолився
під хрестом, а потім мовчки
сіряком укрився

полатаним, узяв торбу,
довгу, полотняну,
в торбу ліру, костур в жменю
забрав та поглянув
ще довкола. Глядів довго,
мов в душу бажав би
врити образ той навіки,
мов на все прощав би
Дніпр і степ, могили-гори...
Знов перехрестився
і з могили високої
в долину спустився...

Львів, 10 марта 1896

ЗАСОХЛА В'ЯЗАНКА

Ся в'язка зів'ялих квіточків і стяжка —
ось що мені по ній зісталo!..
І лист сей любовний... Ох, доле ти тяжка!..
Де ділось? Де щастє пропало?..
Мов буйний розвіяв сни-мари по полі!
Мов банька та з мила — надії
розприслись, злетіли і, певно, ніколи
не вернуть, як квіти ось тії!
Засохлі ніколи вже не розвинуться,
раз зірвані з грядки й обвиті
скиндячкою сею, вже не розцвітуться,
хоч слізьми-росою политі!..

Ріпнів, д. 30 марта 1896

ЗАМУЖ!

«Ой мати ж моя, мати,
час мене замуж дати!
Вісімнадцятий годок,
і сподобавсь парубок».

«Ой доню, не журися,
йти замуж не спішися,
забавляйся, ще й гуляй,
поки служить віку май.

Тільки твого дівування,
що те першеє кохання,—
підеш замуж, вже й по всім,
бо в'язати буде дім.

Там невільницею станеш,
посумнієш і зів'янеш:
злидні в три дні підростуть —
не солодкий власний кут».

Ріпнів, д. 30 марта 1896

УРИВОК

Сиротою ізмалечку
батенько покинув
мене на злую долечку,
на лиху годину.
Дитиною нелітньою
ріс я між чужими,
тиняючись сиріткою
між добрими і злими.
Втирали сльози деякі,
вбрали, накормили,
а інші, хоч і свояки,
злиднів причинили.
Не раз вітали лайкою —
боже, їм сплати!
Не жалували й штурханців,
і сліз сироти.
Між злом й добром ховаючись,
в чужих кутах втираючись,
я виріс — ось який!
А пощо — знає біс лихий!
Щоб на добро чуже дивиться,
людям завидувать добра,
собі ж повік з бідою биться?

Ріпнів, д. 3 цвітня 1896

ЖАЛІБНА ТИША

За А. Бюргером

О, як мені важко і глухо мовчать
сьогодні ті хати курні, та палати,
і луг, і той гай, де я звик був гуляти,
й думок моїх пристань, шумний водопад!

Дух смерті розвіяв десь звуки твої,
чарівна мелодіє — мово любові,
що, мов соловієві співи флейтові,
лилася ти в душу і в уші мої.

Надіє примаро, схилися мене
у вечір життя солоденько приспати,
до вічного сну де в гаю вколисати!

Лиш, мово любові, благаю тебе:
як суду остання година проб'є,
збуди мене, щоб і той суд не проспати!

Ріпнів, д. 12 цвітня 1896

ПОТІХА

За А. Бюргером

Як хто ім'я і честь твою
зубами наклепів кусає,
потішся тим, що на гнилу
черешню муха не сідає...

Ріпнів, 14 цвітня 1896

НА ПИХУ ВЕЛЬМОЖІВ

За А. Бюргером

Все скарги чую, що вельможі
пихою меншим докучають;
лиш лап їх не лижіть, о ви, на псів і
то скоро ті панки носи поопускають...

Д. 14 цвітня 1896

БУДЬ КРИШТАЛЕМ

Будь кришталем, коли ти з каміння,
будь фіалком, коли ти ростина,
соловієм, коли ти пташина,
а любов'ю, коли ти людина.

Ріпнів, д. 23 цвітня 1896

СОНЦЕ І БУРЯ

Який чудовий світа покров,
яка солодка півдня тиша,
яка принадна вечірня тьма,
коли палає сонцем любов!

О, який чорний світа покров,
як важко стогне, плаче душа,
якже для неї втіхи нема,
коли лютує буря любов!

Ріпнів, 23 цвітня 1896

БУЛО КОЛИСЬ

Повірте, й глухо, і темно мені.
Ні синього неба нема наді мною,
ні запаху цвітів нема навесні...
Було колись—блисла вона, мов у сні,—
рай, світло і небо забрала з собою.

Ріпнів, 23 цвітня 1896

НЕЩАСНИЙ

Нещасний, бідний, хто любив лиш тіло,
і личко, й очі. Все те смерть візьме,
що так манило, в красоті ясніло,
цвіло й блистіло,— се вона вкраде.
Лиш той безпечний, хто душу любив,
знайде й по смерті те, що через смерть
згубив.

Ріпнів, 23 цвітня 1896

МОЛОДІСТЬ

Молодосте, яка ж бо ти смішна!
Досить для тебе усмішки
з-під дамського капелюшка!..
Досить, як вітер повіне
й суконку скромну підвіне,
а хлопець білля й панчошку,
крайом гаптовану сорочку
підгляне крадьком, зустріне!
Досить уже, щоб дух його
в країну мрій вступив,
щоб билось серце у нього,
щоб про кохання снив!..

Ріпнів, д. 25 цвітня 1896

ДВІ БУРІ

Вий, грими, казися, буре,
громами ревни
і огнем чоло понуре
мигом проясни!

Я сміюсь з реву твого
і жартую з грому!
Гук весілля чортівського
любий серцю мому.

Втіху дикую справляє
гуркіт сей мені;
в серці біль і гнів гуляє
під твої пісні.

Серця буря в тобі, буре,
грає ще живійше,
і лице твоє понуре
над тишу милійше.

Вий, гуляй! Мені так мило!
Громом хмари рий,
ліс ламай, могуча сило,
землю грузом крий!

Так! Живійш! Яка ж ти красна!
Не грими ж бо пусто!
Стяжко ясна! Стяжко ясна!
Бий! Та густо, густо!

Бий! А серед блиску й гуку
й мене не лиши!
Вдар у мене й серця муку
громом заглуши!

Ріпнів, д. 27 цвітня 1896

НАД ТЕМНИМ ШЛЯХОМ

Така вже доля! Люди мруть,
ідуть безмежною юрбою,
чи дід, чи цар в ту темну путь,
падуть, мов квіти під косою.

Царю співають, в дзвони б'ють,
вінків несуть тяжку громаду,
а бідного у яму впруть,
покроплять — маєш всю параду.

Прийди за місяць, глянь в гроби!
Пишнот, біднот нема й познаки!
І дід, і цар — оба однакі...
А в царстві душ чи є царі й раби?

І думаєш, і рвешся духом:
куди пішли їх душі? Де?
І все тобі на гадку йде
верблюд отой з ігольним вухом.

Гребенне, май, 1896

ІЗ ДРАМИ «ЛЕШКО»

* * *

Шуми, шуми, діброво тиха!
В любовних думах нас колиш.
Людей нема, все сном вже диха,
лиш, соловейку, ти не спиш.
Діброва під твій спів вторує,
криничка шепче і дзюрчить,
півсвітлом місяць мари снує,
ламає крони, тінь значить.
Якби так вічно, вічно жити,
обнявшись, з щастя завмирать,
забути все, в півсонні снити
й любов лиш в серці колисать.

* * *

Спи, квіточко, спи,
Красні сонки сни!
Спи, як спить твоє серденько,—
тихо, любо та миленько,
просоння не жди!
О, його не жди,
твоєї біди,

бо збудишся сиротою,
сиротою та круглою —
серед самоти!

Серед самоти!
Та до сироти
будуть люди приходжати,
будуть тебе жалувати —
спи, дитинко, спи!..

* * *

Нікого, крім нас, не було навкруги,
окрім кринички, й дуба того,
й вгорі зірчастої дуги.
Ти сонцем для мене ясніла
й красою вабила немов.
Мені ж так билась в серці кров!
Душа впивалась і шаліла!
І личко мило так всміхнулось
до мене. Ах! я так щаслив
тоді чогось був! Тебе любив,
а решта все, усе забулось.

* * *

Гей у ярі-ярі бджілонька летіла;
гей у ярі-ярі на квіточок сіла —
та з того квіточка медочок збирала,
а що назбирала, в улію складала.

Прийшов господарик
до того улія;
взяв мід, а віск-ярик
лишив на Андрія.

Лишив на Андрія дівчиноньці красній:
буде виливати віск у воду ясний.

А ти, ярий воску,
воску ярий, грійся,
до ладу, до ладу
у водицю лийся...

Львів, д. 1 марта 1897

У ЗЕРКАЛІ

Зів'ялий, знищений, сухітний,
без краплі крові на лиці —
живучий труп двадцятилітній:
чи я се весь у зеркальці?
Ти, потворе!.. Ось як ти впав!
Де всі твої тоті надії,
що в серці юнім колисав?
Де ділись злоті, ясні мрії?
Де серце чисте? Де талант,
що щедра надала натура?
О, ти страшний лиш варіант,
тамтого відбитка понура!..

. . . .

Га, плачеш, каєшся, кленеш,
о стіни б'єш восковим лобом,
поправитись обіцюєш?!
Не диво, сватку!.. Бось над гробом!
А преціиь жаль тебе мені,
нелітній старче, бідолахо!
Жаль бачить дрижаки твої,
жах перед смертю-костомахов!
Ідеш у гріб, у зимну глину,
не вспівши жадного сліду
покинуть поза домовину,

ні заспівати до ладу,
і що ж твої ті літа варті?
Не зміг ти імені вписать
у вічності безмежній карті...
І скотам теж так погибать!
О, гинь же ж, гинь, як та скотина!
Грабар там ямку вже гребе!
Ти потвір, скот! Смердяча глина!
...А преціньжаль мені тебе!

Львів, д. 10 марта 1897

ЗА ЩО?

За що скувала ти мене в окови
терпіння, пристрастей, любові,
аби по хвильці відіпхнути
і світ весь чорним крепом обгорнути,
убить мене і весело сміяться,
моєю мукою втішаться?
О люта ти! Жорстока ти!
не зрозумію, не зглублю
твойого серця пустоти
ніколи, знаєш, бо... тебе люблю.

Д. 13 марта 1897

ТОРІШНІ ЛИСТКИ

Вій, вій ти, вітроньку весняний,
цілуй тепленькими устами
природи любі діточки,
пахучі, пестрі квіточки!
А тих торішніх, тих засохлих
листків, благаю, не стрясай!
Лиши їх, утлих і обмоклих,
на дереві! Позволь, нехай
ще шелестять! Мені так мило
на них дивиться, рахувать...
Ти не зцілуй їх, бистрокрилий,
їм до життя вже не вставать!
Вони від твого цілування
покришаться, не оживуть!
Мене болить так їх конання!
А так, здається, ще живуть!
Я так люблю їх! Їх так мало
по зимових вітрах остало...
Мені в них згадуються сни
моєї бувшої весни...

Львів, д. 19 марта 1897

ТЕОРБАНОК

Строю, строю теорбанок
на весільні, ясні тони...
Щось не слуха теорбанок,
не співа щось погулянок,—
що заграє — вічно стони.

Д. 23 марта 1897

ХВИЛЯ ЖАЛЮ

Нікого вже любить не буду;
останься, серце, сиротою,
одійся в жалібний покров
і спи — життя скорочуй нуду.

Ах, я любив колись, любив,
бо ж і було кого любити;
я молодість і вік убив,—
хоч жалко — було за що вбити...

Ах, жалко хвиль, що покотились
в минувшини неситу даль,
і щастя слізок, що пролились,
і тої, що любив я, жаль.

Вони не вернуться, пропали,
лиш панахидний чути згук,
лиш темний сумрак мріє в далі
і в серці сей зловіщий стук...

Львів, д. 18 мая 1897

ЧОРНА ДУМКА

Світ зчорнів, і небо чорне,
зелень чорна, чорне все...
Жду, поки мене загорне
Та, що вічний сон несе.

Там, де Лета ллється тихо,
Ахеронт журчить мерцям,
там забуду, може, лихо,—
там спокій усім серцям.

Може, в хвилях Флегетону
змию муку навісну
і тихенько, без гомону
прокрадуся в браму сну.

Львів, д. 17 червня 1897

НЕВЖЕ Ж НІЧОГО?

Тьфу, пек мені! Невже ж нічого
мені по ній вже не остало?
Невже б мене, так молодого,
ніщо до світа не в'язало?

Шкода часу! Дарма, небоже,
в нестямній тузі пропадати!
Поглянь лише довколо, може,
є ще кого любить, кохати!

На щастя—так. Іще ж лишилась
сестра, брат, мати-удова,
що мною змалку так журилась,
що так на мене упова.

Є ще народ наш в сірячині,
ціла маленька вітчина!
Для них я буду жить віднині!
День новий серце почина.

Львів, д. 18 червня 1897

КОЗАЧОК

Їде, їде костомаха
на сухотяній кобилі.
Вже маха́ косою сваха...
Прощавайте, друзі милі!
Нас розпука не зляка!
Сестро, втни ще козачка!

Музикальні херувими
козачка, мабуть, не вміють.
Стануть грать волоські гімни,
то я й в небі одурію,
дам із раю драпака!
Втни, сестричко, козачка!

Д. 23 липня 1897

ПРОСЬБА

Не хочу сліз, щоб їх по мні лили,
не хочу молитóв, ні жáлю,
лиш прошу, щоб умерти не дали
де на соломі у шпиталю.

Довгомостиска, д. 26 липня 1897

ВОРОҐАМ

Що вам моє збільша́ти горе?
На моїх костях ви від нього вмре́те,
як під пшеницю вдруге, втретє
мужик чорнозем переоре.

Вересень, 1897

ЗАГУБЛЕНИЙ РАЙ

Був час, як я любовно жив,
та не було се на земнім просторі:
я десь витав посеред райських нив,
де шовк-трава, гаї, небесні зорі
не бачили ще хмарочки,
не чули грому, не лякались тучі,
де пишнобарвні квіточки
п'ють вічно крапельки роси пахучі,
де кришталевая вода
тихенько вдалечінь переливається,
немов вколисує до сна,
що двоїх серць коханням починається.

Нас було двоє в тім раю,
два духи чисті по лугах гуляли,
дві душі, що сплелись в одну
і розлучиться сил не мали.
Жили ми на подобу тих людей,
що серцями з собою поміняліс
і двома парами оп'янених очей
невинно в себе, в себе лиш впивались.

Тоді, бувало, думав я,
що в небі там поснули серафими,

а проспані дні їх життя
вплелися в наші — її й мої днини...

Хто зна, воно й було так, може!
Та крикнув бог, проснулись серафими—
і горе! Ах, чому, сердитий боже,
тоді нам щезли їхні днини?

Адам і Єва втратили свій рай,
бо заповідь твою переступили...
Чому пожовк і наш едемський гаї.
чому зів'яв, хоч ми —
ні разу не згрішили?

Цівків, д. 19 вересня 1897

ЦВИНТАРОК

Веселий, тихий цвинтарок
уквітчаний, немов гайок,
в калину, тернє й дикі рожі.
Ряд курганочків при дорозі
дрімає в тіні край села.
Збиточний вітер розстила
з могил тих порох, розсипає,
сліди мертвецькі затирає;
то шелестить у бур'яні,
то в пісковому тумані
сховаєсь, люлечку закурить
і сипне, що аж світ захмурить.
Гуляє буйний по могилах,
пустує на легеньких крилах.
Ах, ті хрести! Ах, ті хрести!
Ніяк їх з думки не звести!
Лягли діди перед батьками,
і ми поляжем під хрестами,
і знов гуляти будеш ти,
буйненький вітре, по могилах,
наш порох будеш розсипать,
з туманом в піжмурочки грать,
пустуючи на легких крилах.

Цівків, д. 29 вересня 1897

ВОЄННИЙ СОНЕТ

Заграли труби, заревли гармати,—
і почалась різня людей скажених,
страшний танок при свисті бомб огненних,—
за димом неба ні землі не знати.

Стемніло. Втихло. Кров дзюрчить річками.
Холонуть трупи. Сонце вкрило очі.
Лягає тінь. Хтось ходить в пітьмі ночі:
се люди вбитих волочуть до ями.

Над тим кривавим полем ангел лине,
надслухує, в лице вдивляясь синє;
де чує стогін, крила опускає,

рукою тихо очі замикає,
втишає серце... Всі вже сплять, безжурні,
лиш ангел тихо плаче: «Дурні! Дурні!»

Цівків, д. 30 вересня 1897

ПАННІ В АЛЬБОМ

Вдивляючись в твої очиці ясні,
у риси твойого лиця прекрасні,
у коси ті важкії зо стрічками,
заквітчані так просто квіточками,
я слухаю... хапаю кожне слово,
твій щирий сміх, що ллється так чудово,
мене чарує, все я забуваю,
немов у сні, і сам себе питаю:
«Що в тобі є таке тепленьке, миле?
Чим світять очі й слово легкокриле?
І чом в тих простих рухах стільки
грації?»
Бо ти не знаєш ще емансипації.

Цівків, д. 1 жовтня 1897

ПОЕТ І СЕЛЯНИН

Поет:

Веселе, щасливе
хлоп'яче життя:
гуляєм, співаєм,
танцюєм щодня *.

Селянин:

Ой панцю мій, панцю, коли ти дурний,
в житті ти не був ще у хаті курній,—
пораджу із серця: ти нас відчепись,
про власнії речі писати берись.

Коли ж в твоїм серці ще й злоба сидить
і з того смієшся, що інших болить,—
бажаю теж з серця щирого тобі:
як нужда докучить тяжка в боротьбі
за хліба кавалок, і око слезов
заллється, і з горя остудиться кров,
і згорбляться крижі,— щоб хто в тій біді
таку саму пісню заспівав тобі.

Цівків, д. 2 жовтня 1897

ДВІ ЗІРКИ

Як погляну на ті зорі,
згадую дві зірки сині;
що колись мені світили,
а в тумані щезли нині.

Чи коли ще їх побачу?
Їх проміння золоте
чи осяє тихе щастя,
що на гробі зацвіте?

Львів,
д. 27 жовтня 1897

ДО КОСТОМАХИ

Моя ти люба костомахо,
зажди, зажди ще, дорога́!
Зажди ще хоч годок, хоч два,
змилосердись на бідолаху!

Такі старі живуть по світу!..
Їм аж навкучило вже жить
і Азраєля, знай, просить,
щоб раз задув їм у трембіту.

Метнись по них! Їм ласку вдієш,
отвориш браму в небеса,
і не затупиться коса,—
я ж не втечу тобі, поспієш!

Пожди, пожди, моя голубко,
хоч рік, хоч два! Мені так жаль
вмирать! Коси холодна сталь,
а ти хапаєш твердо, цупко!

А то — послухай, не жартую:
хоч острі в тебе зубочки,
давно пропали губочки,—
і обійму і поцілую.

Ще не доси́ть? Ще остриш зуб?
Ну, то оже́нюся з тобою
І заприсягнуся любвою —
А се чей не маленький шлюб.

Лиши, лиши мене в спокою!
Я так би радо ще хоч рік
На цьому світі проволік!
Лиши! Оженюся з тобою!

Ріпнів, д. 22 грудня 1897

КОЛИСАНКА

Спи, голубчику мій, спи
так, як спить твоє серденько!
Снуй, мов злоту нитку, сни
так тихенько, так миленько!

Срібнокрилий ангел твій
через ясні простори
понесе тебе у вирій
поміж ангеликів хори...
Цить! Чи чуєш, скарбе мій,
їх ті любі розговори?

Цить, маленький, спочивай,
поки доля не розбудить,
поки втратиш тихий рай,
поки світ байстря осудить.

Прийде час, що проклинеш
і щербату долю, й бога,
матір рідну клястимеш —
бідна, бідна ж я небога!
В світ безбатченком підеш...
Ой, гірка твоя дорога!

Спи щасливий до часу
без сльозоньки і без болю,—
най сама я хрест несу,
бо убила твою долю!

Спи, безбатченку мій, спи
так, як спить твоє серденько!
сную, мов злоту нитку, сни
так тихенько, так легенько!
Сную, мов злоту нитку, сни...
Ох, та як мені тяженько!..

ПОХІД ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

УРИВОК

Як у степу тих будяків
тьма-тьменна червоніє,
так дужих, жвавих козаків
без ліку йшло... Радіє
у грудях серце у Богдана:
те море люду клекотить,
і розливається, й шумить,
і глухне знов на розказ пана.
А пан той — він! О, страшний пан,
кому над стількими рядами
сих отчайдухів, над степами
бунчук гетьманський богом дан!
Не диво, що Богдан радіє,
в долоні тисне свій булат,
спина́ коня... Тепер зуміє
завести він з ляхами лад!

За сотнею приходить сотня,
гуторять люди, коні ржуть,
на щасний бій панів несуть,—
і щезла всяка мисль турботня.
А над рядами, знай, горов
туман, як хмара над степами,

в тумані ворони стадами
летять і крячуть — чують кров.

А вище, ген у синяві,
так мирний, любий супокій!
Дивуєсь сонце куряві
й питає: «Що за шум такий?
Що ті шаблі, гармати, піки?
Чи тим чубатим молодцям
жить нудно? В супряги вмерцям
забаглось конче і в каліки?
Таж їм лиш жить у тім краю,
на Україні тій просторій,
на тих степах, на сухоморі
пахучих трав, у тім раю!»

Дрімають села в холодочках,
сади зацвіли молоком —
весна! Кишить аж у гайочках,
луна пташиним голоском.
Неправда ж, гарно, дуже гарно?
Зацвіло все, зазеленів
безкраїй степ та зашумів!
Лише не нам! Ох, гарно-марно
зазеленів він! Се панам
вельможним, що слезами люду
змивають кажду чорну груду!
Не нам, не нам, лиш їм, ляхам!

Так ідемо ж тепер у гості,
щоб відплатити за своє,
аби пізнали єгомості,
що-то «моє», а що «твоє».
Мужицькі сльози і страждання

вогнем і кров'ю відплатим,
а трупи, згарища і дим
слідами нашого карання.

За сотнею проходить сотня,
гуторять люди, коні ржуть,
на щасний бій панів несуть —
геть, сумнів! Геть, грижа турботня!
А над рядами, знай, горов
туман, як хмара над степами,
в тумані ворони стадами
летять і крячуть — чують кров.

Ріпнів, д. 22 грудня 1897

ДО МУЗИ

Неси мене, Музо мила,
у думок безмежний край,
дай орлині дужі крила,
зір сокóла бистрий дай!

Щоб я міг вже раз дістаться
на далекий той Парнас,
від сліз, смутку відірваться,
пок уяви блиск не згас.

Дай же руку, ти, незрима,
і веди по тих полях,—
я з замкнутими очима
піду на терновий шлях.

За тобою, мила, йдучи,
може, й видрусь на Парнас,
і Аргіротокс могучий
ще й вінком наділить нас...

Львів, д. 31 січня 1898

ПІД ШУМОК

Ах, сконав би був, каналія
Бахус із своїм винцем!
Коб не клята вакханалія,
не ходив би я з синцем.

А то одна, друга склянка:
шинк, земля — кругом, аж гей!
Астрономія — коханка,
друг — Коперник, Галілей.

Львів, д. 31 січня 1898

БІДА

Ой біда та біда,
грошенятак нема!
Ідеал в душі леліеш,
а тут з голоду зомліеш —
клята та біда.

Вже про те я гадав,
чому бог так не дав,
щоб мож їсти ідеали?..
Ох, то-то б ми панували!
Я б таки скакав!*

Львів, д. 4 лютого 1898

ВЕЧЕРОМ

Люблю вечірнє небо красне:
уже дрімають дерева,
червоне сонце блідне, гасне,
а місяць тихо виплива.

Звіздочки з неба виринають,
несміло зиркають з-за хмар,
ховаються, то знов вертають,
а місяць стежить, як скотар.

Приспав сон землю, як коханку,
тихенько моститься при ній,
а в корчах пісню-колисанку
заводить любо соловій.

Люблю тоді я у затишку
давати волю думонькам,
мережать їх і плакать нишком
люблю тоді я сам на сам.

Гребенне — Львів, 1898

З «ГЯУРА» БАЙРОНА

Як цар метеликів у теплих днях весняних
на синіх крильцях, багром-злотом вбраних,
на смарагдовім Кашміру болонню
зліта, манячи дітвору в погоню,
і з зел на зела, і з квіток на квіти
тягне мисливців, оминає сіті,
вкінці злітає й гине у синяві,—
тугу лишає і очі сльозаві,—
отак краса теж вабить старші діти,
літа так бистро і так чудно світить,
мисливців дурить променем надії.
Весело бігать — потім серце мліє.

*

Але й метелика, й красуні шкода,
якщо щаслива для ловців пригода.
Надармо крильця. Тенет не подужа
дитини гра чи тяжка жертва мужа.
Чічка, що пристрасть за нею вганяє,
втрачає чар, лиш в руки попадає,
як барв окраса — свіжість — геть полине,
кинуть, хай буяє, поки не загине.
Як крильця зраниш, серце окровавиш —
чи то свободу ти жертвам оставиш?

З крильцем обдертим чи метелик в змозі
літать, як перш, понад фіалки, рожі?
Якщо красу хто втратив за хвилину,
чи з нею спокій повік не загинув?
Метеликів хмара під небом крилата
внизу не бачить зараненого брата.
Для нас стать гарна милосердна тільки —
для своїх в неї серце, як в мотильки.
Краса над кожним лихом сльози лиє —
над сестер горем лиш сміятись вміє.

Добромиль, 16/3 1898

З УЛАНДА
(«ГЕРАЛЬД»)

Веде дружину бойову
відважний буй Всеслав.
Ішли у місячную ніч.
Їх дикий ліс спиняв.

В бою здобуте знамено
злий вітер розвіва —
вони ж тягнуть побідну пісню,
горами йде луна.

Що то шумить у байраку?
Гойдається в гіллях?
Що лине з хмар? Що вирина
З поточка хвиль на шлях?

Що кида квіти там і сям?
Що пісню завело,
танцює у борців рядах,
до коней підійшло,

щипає, пестить вояків,
лагідно обійма?
Що непокоїть, меч бере?
Що тягне їх з коня?

Се німф легенький хоровод.
Нінащо опір тут.
Пропали, щезли лицарі,
не вирвуться із пут.

Лиш він найкращий ще остався —
відважний буй Всеслав.
Від самих стіп до голови
він в крицю закувався.

Нема дружини вже його —
меч там, а онде щит;
самопас коні в ліс ідуть,
ніхто їх не держить.

В глибокім смутку їхав сам
гординя буй Всеслав.
Над лісом місяць плив вгорі,
дорогу осявав.

Зійшов з коня, бо он з скали
вода струмочком б'є.
Він шолом скинув з голови,
холодну воду п'є.

Лиш тільки спрагу втамував,
не чує рук і ніг.
Він мусив спертись на скалу,
сну відігнать не зміг.

Він спить на тій самій скалі
літ сотню не одну.
На груди голову схилив
і бороду сіду.

Як блискає, як громи б'ють,
як в лісі стогне смерч,
тоді старезний буй Всеслав
стиска в долоні меч.

Добромиль, 20/3 1898

ВТІК

Ось і рік проволік,
Перед смертю утік!
Ой то лихо, ой то горе,
що від тої сухомори
ще ніхто не втік!

Гребенне,
л. 12 цвітня 1898

ЗОЗУЛЯ

У зеленій дібровоньці
зозуленька кує:
лічу, кілько мені літок
сивенька віщує?

Купа, купа ще літочок
сивенька віщує!..
А у мене легке в грудях
чахотка шматує.

Гребенне,
д. 12 цвітня 1898

ВЕСНА

Пробудилась весна
із мертвецького сна.
Дощик кропить, сонце встало...
Де ж снігове покривало?
І сліду нема.

Д. 12 цвітня 1898

ІДИЛІЯ-ДРАМА

Над річкою над бистрою
сидить хлопчик під вербою,
сидить собі в холодочку,
рибку ловить на вудочку.

Біля хлопця через кладку
ішло гожеє дівчатко;
на хлопчину задивилось,—
про такого і не снилось.

А хлопчина всміхається,—
іде дівча, не гається:
ой на кладку не вважало,
через хлопця в воду впало...

Гребенне,
д. 13 цвітня 1898

ПОРА

Серце краєсь, як згадаю:
от родила мати,
от діждав життя розмаю
і — пора вмирати.

За які ж тяжкі провини
так караєш, боже,
серед зілля майового
смертне стелиш ложе?

Чого ж плачу? Не судилось
жить мені на світі!
Хоч недавно ще й не снилось
таке лихоліття.

Серце краєсь, як згадаю,
дух спирає в груди:
заспівають, поховають
і — забудуть люди.

Гребенне,
д. 24 цвітня 1898

ЖЕБРАКОВА ГАДКА

Злі, немилосердні люди
дусять в скупості добро.
Попроси — й гроша не буде,
ще й женуть — от так воно!

Не женіть, не щуйте псами!
Колом доля їде все:
хто там зна, що перед нами,
що будущість принесе...

Червень, 1898

КРИВДА

Боже мій, боже небесний,
за що мене ти скарав,
за що на світ цей чудесний
мучиться, жити призвав?

Чом же, велівши тут жити,
давши пізнати красу
світа і правду любити,
топиш у гріб без часу?..

Боже мій, ти всевідучий —
знать, вже так треба тобі!
Можеш!.. На те всемогучий!
Але се кривда мені!

Д. 17 червня 1898

МИНУЛО

Минули за годами годи,
найкращії годи;
сплинули, як в річечці води,
неспинені води.

Я ждав, я чекав тебе, доле,
щасливая доле;
моє теж засієш чей поле,
оглянеш хоч поле.

Та дарма чекав тебе, милу,
чекав тебе, милу;
й, не бачивши, йду у могилу,
у зимну могилу...

Д. 17 червня 1898

Примітки та коментарі

Значна частина поезій О. Козловського, надрукованих у цьому виданні, звірена з автографами. Проте рукописна спадщина поета збереглася далеко не повністю. Взято до уваги всі перші публікації віршів, які появилися в «Літературно-Науковому Віснику». Однак тексти всіх до цього часу надрукованих творів О. Козловського подаються за збіркою «Мирти і кипариси» в зв'язку з тим, що вони для цього видання були добре відредаговані і підготовлені до друку І. Франком. Лише в окремих випадках різночитання між друкованим текстом і автографом будуть відзначені у примітках.

«Пролог». Вперше надруковано у збірці Олександра Козловського «Мирти і кипариси», Львів, 1905, стор. 1—5.

«Любов». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 6.

«Три епіграми». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 7.

«На Вкраїну». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 8—9.

«Сам з собою». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 10.

«О. Мокрицькій». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 11—12.

«До птащки». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 13.

«Весілля». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 14—15.

«Співав собі раз ляшок». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор 16.

«Мені так важко». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1903, т. 23, кн. 8, стор. 84.

«Ворон-віщун». Вперше надруковано у збірці Олександра Козловського «Мирти і кипариси», Львів, 1905, стор. 18.

«Резигнація». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 19.

«Спомин». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 20.

«За Уландом». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 21.

Людвіг Уланд (1787—1862) — німецький поет, представник пізнього романтизму, автор балад і романсів, головним чином на сюжети середньовічних народних і рицарських переказів.

«Дарма». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 22.

«Розстання». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1903, т. 23, кн. 8, стор. 85—86.

«Засохла в'язанка». Вперше надруковано в збірці Олександра Козловського «Мирти і кипариси», Львів, 1905, стор. 30.

«Замуж!». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1898, т. 4, кн. 12, стор. 262.

«Уривок». Вперше надруковано в збірці Олександра Козловського «Мирти і кипариси», Львів, 1905, стор. 32.

«Жалібна тиша». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 33.

Август Готфрід Бюргер (1747—1794)—німецький поет, автор антифеодальних віршів і балад.

«Потіха». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 34.

«На пиху вельмožів». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 35.

«Будь кришталем». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1898, т. 4, кн. 12, стор. 263.

«Сонце і буря». Вперше надруковано там же.

«Було колись». Вперше надруковано там же, стор. 262—263.

«Нещасний». Вперше надруковано в збірці Олександра Козловського «Мирти і кипариси», Львів, 1905, стор. 39.

«Молодість». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 41.

«Дві бурі». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1898, т. 4, кн. 12, стор. 266.

«Над темним шляхом». Вперше надруковано там же, стор. 265—266.

Із драми «Лешко».

«Шуми, шуми, діброво...». Друкується вперше. Автограф зберігається в Рукописному відділі Інституту літератури АН УРСР ім. Т. Г. Шевченка (фонд 3, № 3400).

«Спи, квіточко, спи...». Вперше надруковано в збірці Олександра Козловського «Мирти і кипариси», Львів, 1905, стор. 45.

«Нікого, крім нас, не було навкруги...». Друкується вперше. Автограф зберігається в Рукописному відділі Інституту літератури АН УРСР ім. Т. Г. Шевченка (фонд 3, № 3400).

«Гей у ярі-ярі...». Вперше надруковано у збірці Олександра Козловського «Мирти і кипариси», Львів, 1905, стор. 46.

«У зеркалі». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 48—49.

«За що?». Вперше надруковано у тому ж виданні, стор. 50.

«Торішні листки». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 51.

«Теорбанок». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 52.

«Хвиля жалю». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 53.

«Чорна думка». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1898, т. 3, кн. 8—9, стор. 202—203.

«Невже ж нічого?». Вперше надруковано в збірці Олександра Козловського «Мирти і кипариси», Львів, 1905, стор. 55.

«Козачок». Вперше надруковано в «Літера-

турно-Науковому Віснику», Львів, 1898, т. 3, кн. 8—9, стор. 203.

«Просьба». Вперше надруковано в збірці Олександра Козловського «Мирти і кипариси», Львів, 1905, стор. 58.

«Ворогам». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 59.

«Загублений рай». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 60—61.

«Цвинтарок». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1898, т. 3, кн. 8—9, стор. 203—204.

«Воєнний сонет». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1898, т. 4, кн. 12, стор. 263.

До цього вірша І. Франко дав таку примітку: «Внизі написано: Сонет інспірований образом Гротгера ««Ludzie, czy szakale?».

Артур Гротгер (1837—1867) — польський живописець і графік. У своїх творах звертався до тем з народного життя, особливо тем боротьби польського народу проти національного поневолення.

«Панні в альбом». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1900, т. 9, кн. 3, стор. 230.

До цього вірша Олександр Козловський дав таку власну примітку: «Під емансипацією розумію малпування жінками мужеських манер і привичок. Зрештою мене цілком не ентузіазмує жіноча емансипація взагалі».

«Поет і селянин». Вперше надруковано там же, стор. 229. В «Літературно-Науковому Віснику» цей вірш був надрукований без першої строфи. Пізніше, у «Миртах і кипарисах», І. Франко відновив її за іншим автографом, давши при цьому таку примітку: «Отся строфка в моїм рукописі була написана, але потім замазана автором; д. Мочульський відиайшов її в іншій копії цього вірша».

«Дві зірки». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1898, т. 3, кн. 8—9, стор. 204.

В автографі, який зберігається в Рукописному відділі Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка (фонд 3, № 3399) цей вірш має ще таку заключну строфу:

Венус! Звіздочка любові,
Глянь, як мучусь без спокою,
Раз терпіння скинь окови,
Влий потіху в душу мою.

«До костомахи». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1898, т. 4, кн. 12, стор. 264.

«Колисанка». Вперше надруковано в збірці Олександра Козловського «Мирти і кипариси», Львів. 1905, стор. 70—71.

«Похід Хмельницького». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 72—74.

«До Музи». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 75.

«Під шумок». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1900, т. 9, ки. 3, стор. 230.

«Біда». Вперше надруковано в збірці Олександра Козловського «Мирти і кипариси», Львів, 1905, стор. 77.

Останній рядок цього вірша в автографі, що зберігається в Рукописному відділі Інституту літератури АН УРСР ім. Т. Г. Шевченка (фонд 3, № 3399), має варіант: «Я б іще продав».

«Вечером». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1903, т. 23, кн. 8, стор. 85.

«З «Гяура» Байрона». Друкується вперше, Автограф зберігається в Рукописному відділі Інституту літератури АН УРСР ім. Т. Г. Шевченка (фонд 3, № 3399).

«Гяур» — одна із східних поем Д. Байрона.

«З Уланда». Друкується вперше. Автограф зберігається там же.

«Геральд» — балада Л. Уланда.

«Втік». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1898, т. 4, кн. 12, стор. 264—265.

«Зозуля». Надруковано там же, стор. 265.

«Весна». Надруковано там же.

«Ідилія-драма». Вперше надруковано в збірці Олександра Козловського «Мирти і кипариси», Львів, 1905, стор. 82.

«Пора». Вперше надруковано в «Літературно-Науковому Віснику», Львів, 1898, т. 4, кн. 12, стор. 267.

«Жебракова гадка». Вперше надруковано в збірці Олександра Козловського «Мирти і кипариси», Львів, 1905, стор. 84.

«Кривда». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 85.

«Минуло». Вперше надруковано в тому ж виданні, стор. 86.

ЗМІСТ

Стор.

Один із тих, що впали на шляху. *Степан Пінчук* 3

ПОЕЗІЇ

Пролог 35
Любов 40
Три епіграми 41
На Вкраїну! 42
Сам з собою 44
О. Мокрицькій 46
До пташки 48
Весілля 49
Співав собі раз ляшок 51
Мені так важко 52
Ворон-віщун 53
Резигнація 54
Спомин 55
За Уландом 56
Дарма 57
Розстання 58
Засохла в'язанка 62
Замуж! 63
Уривок 64
Жалібна тиша 65
Потіха 66
На пиху вельможів 67
Будь кришталем 68
Сонце і буря 69
Було колись 70
Нещасний 71

Стор.
Молодість 72
Дві бурі 73
Над темним шляхом 75
Із драми «Лешко» 76
У зеркалі 79
За що? 81
Торішні листки 82
Теорбанок 83
Хвиля жалю 84
Чорна думка 85
Невже ж нічого? 86
Козачок 87
Просьба 88
Ворогам 89
Загублений рай 90
Цвинтарок 92
Воєнний сонет 93
Панні в альбом 94
Поет і селянин 95
Дві зірки 96
До костомахи 97
Колисанка 99
Похід Хмельницького 101
До Музи 104
Під шумок 105
Біда 106
Вечером 107
З «Гяура» Байрона 108
З Уланда 110
Втік 113
Зозуля 114
Весна 115
Ідилія-драма 116
Пора 117
Жебракова гадка 118
Кривда 119
Минуло 120
ПРИМІТКИ ТА КОМЕНТАРІ . 121

КОЗЛОВСКИЙ АЛЕКСАНДР КОНСТАНТИНОВИЧ
Стихи

Издательство «Радянський письменник»
(На украинском языке)

Редактор *В. О. Підпалий*
Гравюра на дереві художника *В. І. Масика*
Художник *К. К. Калугін*
Художній редактор *К. І. Золотарьова*
Технічний редактор *Ю. Б. Дахно*
Коректор *А. М. Голик*

Здано на виробництво 28/V 1965 р.
Підписано до друку 6/X 1965 р.
Формат $70\times90^{1}/_{32}$ $4^{1}/_{8}$ фіз.-друк. арк +1 вкл.,
4,9 ум.-друк. арк., 3,8 обл.-вид. арк.
БФ 00439. Тираж 4 000 Зам. 6247.
Ціна в оправі 25 коп.

Т. П. — 1966 — поз. 533.

Радянський письменник,
Київ, бульвар Лесі Українки, 20.

Одеська друкоофсетна фабрика Державного комітету
Ради Міністрів УРСР по пресі,
Одеса, вул. Дзержинського, 24.

У ВИДАВНИЦТВІ «РАДЯНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК» ВИХОДЯТЬ З ДРУКУ КНИГИ СЕРІЇ «БІБЛІОТЕКА ПОЕТА»:

Грінченко Б. Поезії. 1 друк. арк. Орієнтовна ціна 57 коп.

Убогії ниви, убогії села,
Убогий обшарпаний люд.
Смутнії картини, смутні, невеселі,
А інших не знайдеш ти тут. —

Так показує тогочасну царську дійсність у хрестоматійному вірші «Убогії села...» видатний класик української літератури, етнограф, лінгвіст і поет Борис Грінченко. Його поетична творчість, сповнена пристрастю і революційним пафосом, широко відома не тільки українському, а й світовому читачеві.

Мова-Лиманський В. Поезії. 7,6 друк. арк. Ціна 30 коп.

Мабуть, чи не найкраще сказав про поетичні твори Василя Мови-Лиманського І. Я. Франко: «...всі вони свідчать про неабиякий талант, відзначаються не раз свіжими малюнками, схопленими з життя, і смілою думкою, котра іноді навіть заглушує голос чуття, творчої фантазії».

Нащадок запорожців-січовиків, поет у своїх ліричних віршах та поемах оспівує кубанський край і життя чорноморського козацтва. Певною своєрідністю позначені і переспіви «Слова о полку Ігоревім», які автор назвав «Переклади з думи про Ігорів похід».

Купуйте ці видання у книгарнях облкниготоргу, споживчої кооперації та в кіосках «Союздруку».

Якщо ви не знайшли книги в місцевій книгарні, можете замовити її через республіканський магазин «Книга—поштою» (Київ, 100, вул. Попудренка, 26)